

انسان، عشق، سیاست

(بررسی جریان‌ها، نظریه‌ها
و بیانیه‌های شعری در شعر دهه‌ی سی)

علی محمد زیدوندی

انتشارات فرآیین

ناشر تخصصی شعر و ادبیات

۱۳۹۷

سرشناسه: زیدوندی، علی محمد، ۱۳۵۴-
عنوان و نام پدیدآور: انسان، عشق، سیاست،
(بررسی جریان‌ها، نظریه‌ها و بیانیه‌های شعری در شعر دهه‌ی سی)
گردآورنده و مولف: علی محمد زیدوندی.
مشخصات نشر: کرج: انتشارات فرآیین، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری: ۲۱۶ ص. ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
شابک: ۵-۳۰-۸۶۱۳-۶۰۰-۹۷۸: ۲۲۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص ۲۱۲-۲۱۶.

موضوع: شعر فارسی -- قرن ۱۴ -- مجموعه‌ها -- تاریخ و نقد.
موضوع: شاعران ایرانی -- قرن ۱۴ -- نقد و تفسیر.
موضوع: شاعران ایرانی -- قرن ۱۴ -- دیدگاه‌های سیاسی و اجتماعی
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۸ الف ۹ ز ۴۱۹۰ / PIR
رده‌بندی دهی: ۸۱۶ / ۶۲۰۹
شماره کتاب: ناسی ملی: ۴۹۰۰۱۶۸.

انسان، عشق، سیاست

(بررسی جریان‌ها، نظریه‌ها و بیانیه‌های شعری در شعر دهه‌ی سی)

گردآورنده و مولف: علی محمد زیدوندی

مدیر اجرایی: هادی خوانساری - مدیر هنری: سید ناصر

حروف‌چین، صفحه‌آرا و طراح جلد: سحر نازیار

چاپ اول: ۱۳۹۷ - تیراژ: ۱۰۰۰

شابک: ۵-۳۰-۸۶۱۳-۶۰۰-۹۷۸: ۲۲۰۰۰۰ ریال

انتشارات فرآیین

کرج- رجایی‌شهر- بلوار استقلال- نبش ایثار دو- مرکز نشر شعر و ادبیات

تلفن: ۰۲۶ ۳۴۴۱۸۶۹۶ - ۰۹۱۲۲۶۵۰۳۷۰ - ۰۹۳۹۲۸۶۸۲۴۱

Email: Farayin10929@yahoo.com

Weblog: Cafekalamat.blogfa.ir

کلیه‌ی حقوق چاپ و نشر محفوظ است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۱	مقدمه
۱۴	بخش اول: بیانیه‌ها و نظریه‌های شعری از مشروطه تا دهه‌ی سی
۱۴	۴-۱-۱- دوره‌ی مشروطه
۱۵	۴-۱-۲- وضعیت سیاسی - اجتماعی دوره‌ی مشروطیت
۱۵	۴-۱-۳- وضعیت شاعران در آغاز مشروطیت
۲۱	۴-۱-۴- جریان‌های شعری در دوران مشروطه
۲۱	۴-۱-۴-۱- جریان سنت‌گرایان
۲۱	۴-۱-۴-۲- جریان مشروطه‌خواهان
۲۳	۴-۲- نوپردازان
۲۳	۴-۲-۱- میرزاده عشقی
۲۴	۴-۲-۱-۱- نوآوریهای میرزاده عشقی
۲۷	۴-۲-۱-۲- موسیقی و محتوای شعر عشقی

- ۲۸ ۴-۱-۲-۳- قافیه از نظر عشقی
- ۲۸ ۴-۲-۲- نوآوریهای ابوالقاسم لاهوتی
- ۳۱ ۴-۲-۳- جعفر خامنه‌ای
- ۳۲ ۴-۲-۴- شمس کسمایی
- ۳۳ ۴-۲-۵- مکتب رفعت
- ۳۶ ۴-۲-۵-۱- نوآوری رفعت
- ۳۷ ۴-۱-۵-۲- بیانیه‌ی تجددخواهان
- ۴۰ ۴-۱- دوره‌ی رضاخان (۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰)
- ۴۱ ۴-۳-۱- شعر در دوره‌ی رضاخان
- ۴۱ ۴-۳-۱-۱- شعر محمد مقدم
- ۴۴ ۴-۳-۱-۲- نهیب حسن ادب
- ۴۸ ۴-۴- وضعیت شعر در دهه‌ی بیست
- ۴۹ ۴-۴-۱- نوآوریهای منوچهر ساعی
- ۵۲ ۴-۴-۱-۱- موسیقی شعر از نظر شیانی
- ۵۳ ۴-۴-۲- شعر نو- تغزلی
- ۵۸ ۴-۴-۲-۱- وزن و قافیه از نظر توللی
- ۶۰ ۴-۴-۳- نوآوری علی شیرازی‌پور (شین-پرتو)
- ۶۱ ۴-۴-۳-۱- نیما و شین-پرتو
- ۶۴ بخش دوم: جریان‌ها، نظریه‌ها و بیانیه‌های شعری دهه‌ی سی
- ۶۴ ۴-۵- ارتباط جریان و نظریه با مکتب و سبک
- ۶۶ ۴-۶- جریان‌های شعری
- ۷۱ ۴-۷- اوضاع سیاسی، اجتماعی ایران در دهه‌ی سی
- ۷۵ ۴-۸- شعر نیمایی
- ۷۶ ۴-۸-۱- نیما یوشیج

- ۷۷ ۴-۸-۲- افسانه‌ی نیما
- ۸۰ ۴-۸-۳- قالب افسانه
- ۸۲ ۴-۸-۴- نیما و ادبیات غرب
- ۸۴ ۴-۸-۵- ققنوس نخستین شعر آزاد نیما
- ۸۶ ۴-۸-۶- ابعاد انقلاب ادبی نیما
- ۸۶ ۴-۸-۶-۱- تحول در شکل بیرونی (فرم)
- ۸۷ ۴-۸-۶-۱- وزن نیمایی
- ۹۰ ۴-۸-۶-۲- قافیه از نظر نیما
- ۹۳ ۴-۸-۶-۲- شکن درون (محتوا) شعر نیما
- ۹۶ ۴-۸-۷- بررسی اثر نیما در دهه‌ی سی
- ۹۷ ۴-۹-۱- شعر شکست (حماسه (نیمایی - خراسانی)
- ۹۸ ۴-۹-۱-۱- شکست در زندگی سعدی ایران ثالث
- ۱۰۱ ۴-۹-۱-۲- شکست سیاسی اخوان ثالث
- ۱۰۷ ۴-۹-۲- شعر اخوان
- ۱۰۹ ۴-۹-۲-۱- وزن از دیدگاه اخوان
- ۱۱۱ ۴-۹-۲-۲- اختلاف دیدگاه اخوان و نیما در مورد وزن
- ۱۱۲ ۴-۹-۲-۳- نوآوری اخوان در وزن
- ۱۱۴ ۴-۹-۲-۴- قافیه از دیدگاه اخوان
- ۱۱۴ ۴-۹-۲-۵- اختلاف دیدگاه اخوان با نیما در مورد قافیه
- ۱۱۶ ۴-۹-۲-۶- زبان شعر اخوان ثالث
- ۱۱۸ ۴-۱۰-۱- شعر اشراق (عرفانی)
- ۱۲۲ ۴-۱۰-۱- سهراب سپهری
- ۱۲۴ ۴-۱۰-۲- تاثیرپذیری از هوشنگ ایرانی، عرفان شرق و نیما
- ۱۲۷ ۴-۱۰-۳- سهراب و شعر سپید

- ۱۲۹ ۴-۱۰-۴- سهراب و وزن نیمایی
- ۱۳۱ ۴-۱۰-۵- زبان شعر سهراب سپهری
- ۱۳۵ ۴-۱۱-۱- شعر مونث فروغ فرخزاد
- ۱۳۷ ۴-۱۱-۱- وزن و محتوا در دوره‌ی اول شاعری فروغ
- ۱۴۰ ۴-۱۱-۲- دفتر عصیان
- ۱۴۲ ۴-۱۱-۳- تأثیرپذیری از نیما
- ۱۴۵ ۴-۱۱-۴- وزن و محتوا از نظر فروغ
- ۱۴۹ ۴-۱۱-۵- محتوا در دوره‌ی دوم شاعری
- ۱۵۲ ۴-۱۲-۱- شعر سیاه
- ۱۵۳ ۴-۱۲-۱- پیشگام مر ساه
- ۱۵۴ ۴-۱۲-۲- شعر سیاه در رت، سانی
- ۱۵۶ ۴-۱۲-۲-۱- انعکاس شعر سیاه حماس
- ۱۵۷ ۴-۱۲-۲-۲- نوآوریهای رحمانی
- ۱۵۹ ۴-۱۲-۲-۳- نوآوری در زبان شعر
- ۱۶۱ ۴-۱۲-۳- دیگر شاعران شعر سیاه
- ۱۶۳ ۴-۱۳-۱- شعر مثنوی (سپید)
- ۱۶۳ ۴-۱۳-۱- ویژگی‌های شعر مثنوی
- ۱۶۵ ۴-۱۳-۲- پیشگامان شعر مثنوی
- ۱۶۶ ۴-۱۴-۱- شعر بنفش
- ۱۶۷ ۴-۱۴-۱- نیما و هوشنگ ایرانی
- ۱۶۸ ۴-۱۴-۲- زبان در شعر ایرانی
- ۱۷۰ ۴-۱۴-۳- مخالفین هوشنگ ایرانی
- ۱۷۱ ۴-۱۴-۴- بیانیه‌ی خروس جنگی (سلاخ بلبل)
- ۱۷۲ ۴-۱۴-۵- تأثیر اشعار ایرانی

- ۱۷۲ ۱۵-۴ - شاملو؛ بنیانگذار شعر سپید (منثور)
- ۱۷۳ ۱-۱۵-۴ - مخالفت نیما، اخوان و سنت‌گرایان
- ۱۷۵ ۲-۱۵-۴ - شاملو و شاعران غرب
- ۱۷۶ ۱۶-۴ - تثبیت شعر سپید در دهه‌ی سی
- ۱۷۷ ۱۷-۴ - شاملو؛ پدر شعر منثور
- ۱۸۲ ۱-۱۷-۴ - شعر و الهام از نظر شاملو
- ۱۸۳ ۱۸-۴ - موسیقی در شعر شاملو
- ۱۸۴ ۱۸-۴ - زبان در شعر شاملو
- ۱۸۵ ۲-۱۸-۴ - وزن و نظر شاملو
- ۱۸۸ ۳-۱۸-۴ - قافیه و نظر شاملو
- ۱۹۰ ۴-۱۸-۴ - موسیقی در نثر و شعر شاملو
- ۱۹۵ ۱۹-۴ - جریان تعهدگرایی و شعر
- ۱۹۷ ۱-۱۹-۴ - تعهد در شعر دهه‌ی سی
- ۲۰۵ ۲۰-۴ - جریان شکست در شعر دهه‌ی سی
- ۲۱۲ منابع فارسی
- ۲۱۲ الف) کتاب‌ها
- ۲۱۵ ب) مقالات

مقدمه

دهه‌ی سی، نسبت به دهه‌های قبل، بعد از خود به دلیل ویژگی‌هایی همچون، تثبیت شعر نو در این دهه، ظهور شاعران بزرگ، شیوع شیوه‌ها و شگردهای مختلف شعری، تاثیر شاعران این دهه بر دهه‌ی سی و همچنین کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲، یکی از پربارترین دهه‌های شعر ایران است. در این دهه گذشته از گسترش جریان‌های شعری همچون، سمبولیسم اجتماعی، رمانتیک فردگرا و... شاعران بزرگی ظهور کردند که به دلیل ویژگی‌های شعری، راه خود را از دیگر شاعران جدا کردند و باعث به وجود آمدن جریان‌ها و گونه‌های جدید شعر در دهه‌ی سی و دهه‌های بعد شدند. در شعر معاصر ایران جریان‌های متعددی از قبیل: سنت‌گرایان معاصر، رمانتیک فردگرا، رمانتیک جامعه‌گرا یا سمبولیسم اجتماعی، نوتغزلی و... شکل گرفته است که در ذیل هر جریان تعدادی از شاعران

قرار می‌گیرند. به عنوان مثال شاعرانی همچون: شاملو، نیما، فروغ، اخوان ثالث و... به دلیل پرداختن به مسایل اجتماعی و تمایل فضای شعری آن‌ها به دغدغه‌ها سیاسی- اجتماعی مردم، در ذیل جریان رمانتیک‌های جامعه‌گرا (سمبولیسم اجتماعی) قرار می‌گیرند. یا شاعرانی همچون: فریدون توللی، نصرت رحمانی، نادر نادرپور به علت تمایل فضای شعرشان به رمانتیک در ذیل جریان رمانتیک فردگرا قرار می‌گیرند. اما تعدادی از این شاعران گذشته از این‌که در ذیل چه جریانی هستند شعرشان دارای ویژگی‌هایی خاص چه از لحاظ فرم و چه محتوا می‌باشد که همین ویژگی راهی را از دیگر شاعران جدا می‌سازد. بعضی از این شاعران بر اساس دیدگاه خود نظریه یا بانی‌های شعری خود را پیشنهاد داده‌اند و برخی بدون این‌که نظریه یا بانی‌ها داشته باشند شعرشان دارای ویژگی‌ها و مولفه‌های خاصی بوده و جریان تازه‌ای را در شعر امروز ایجاد کرده است. لذا نظریه‌ی این دسته از شاعران، با استناد به شعرها، ساجدها، و نقدهایی که بر اشعارشان نوشته شده استخراج شده است.

نامگذاری این جریان‌ها گاهی توسط خود شاعر صورت گرفته است، مثل شعر سیاه نصرت رحمانی، شعر سپید احمد شاملو و گاه این نامگذاری توسط منتقدین صورت گرفته است، مثل شعر بنفش هوشنگ ایرانی، شعر موند فرخزاد، شعر اشراق سهراب سپهری و...

بر همین اساس در این کتاب سعی شده است که با عبور از جریانی که شاعر در ذیل آن قرار دارد، به نوآوری‌های شاعران پرداخته شود و مولفه‌ها و ویژگی‌های شعر او را از میان شعرها، سخنرانی‌ها و گفت‌وگوهایش گردآوری کرد و دلیل جریان‌سازی شعرش را مورد بررسی قرار داد و مشخص کرد آیا این جریان‌های

شعری توانسته بر شعر امروز تاثیرگذار باشند. از طرفی استناد یک سبک، یا یک جریان، یا یک نظریه‌ی ادبی به یک نفر نمی‌تواند یک کار علمی باشد. چرا که ظهور یا پخته شدن یک جریان شعری، وامدار تلاش‌های شاعران بسیاری است، که هر یک در تکامل آن سهمیم هستند. به‌عنوان مثال اگرچه رودکی را پدر شعر فارسی می‌دانند اما نخستین سراینده‌ی شعر فارسی رودکی نبوده است. همان‌طور که نیک‌نخستین سراینده‌ی شعر نوی فارسی نیست. با عنایت به این موضوع، این کتاب به بررسی نظریه‌ها و بیانیه‌های شعری دهه‌ی سی را برعهده دارد، جهت ریشه‌یابی آشنا کردن خواننده با سیر تکاملی این نظریه‌ها، تلاش‌های شاعران دهه‌های قبل را هم به‌طور مختصر بررسی کرده است. به‌عنوان مثال شعر «سیاه» نصرت رحمانی در دهه‌ی سی، ادامه‌ی شعر رمانتیک، سرکش و مرگ‌اندیش فریدون توللی در دهه‌ی بیست است، و شعر رمانتیک توللی ریشه در شعر افسانه‌ی نیما دارد که در سال ۱۳۰۱ منسر شده است. یا شعر «نیمایی» نیما، ریشه در نظریه و تلاش‌های شاعران نوپرداز خصوصاً تقی رفعت دارد. نظریه‌ی شعری احمد شاملو را باید در تلاش‌های محمد قاسم، خصوصاً تندرکیا جست‌وجو کرد. به همین دلیل پیش از پرداختن به بررسی نظریه‌های شعری دهه‌ی سی به‌طور مختصر به بررسی نظریه و تلاش‌های شاعران دوره‌های مرتبط، رضاخان و دهه‌ی بیست پرداخته شده است.

علی محمد زیدوندی

زمستان ۱۳۹۲